

इतर अध्ययन विषयांप्रमाणेच तत्त्वज्ञानाचे मूळ उद्दिष्ट ज्ञान मिळवणे असे असते. हे कोणत्या प्रकारचे ज्ञान असते? ते ज्ञान, जे इतर विज्ञान विषयात एकसंधता आणि व्यवस्था निर्माण करते. ते ज्ञान, जे आपल्या समजुती, धारणा, विश्वास यांच्या कठोर परीक्षणातून निर्माण झालेले असते. असे असले तरी तत्त्वज्ञानात ज्या प्रश्नांचा ऊहापोह केला जातो त्या प्रश्नांना तत्त्वज्ञान काही ठोस उत्तर देऊ शकले असे मात्र म्हणता येणार नाही. तुम्ही जर एखाद्या गणितज्ञाला विचारले किंवा एखाद्या खनिज शास्त्रज्ञाला, एखाद्या इतिहास तज्ञाला किंवा अन्य कोणत्याही विषयाच्या तज्ञाला विचारलं की तुमच्या विषयात आता नेमके कोणते तथ्य हाती आले आहे तर तुमची ऐकण्याची तयारी असेल तोवर तो तज्ञ तुम्हाला त्याच्या विषयाबद्दल सांगत राहू शकतो. हाच प्रश्न जर तुम्ही एखाद्या तत्त्वज्ञाला विचाराल आणि जर तो प्रामाणिक असेल, तर तो हे मान्य करेल की इतर विद्याशाखांना जशी आपल्या प्रश्नांची उत्तरे गवसलेली आहेत तसे काही तत्त्वज्ञानाचे झालेले

नाही. हे असे का? या प्रश्नांचे अर्थे उत्तर असे आहे की एखाद्या विषयातील वस्तुनिष्ठ तत्त्वे ज्या क्षणी गवसतात त्याक्षणी तो विषय तत्त्वज्ञानाच्या प्रांतातील उरत नाही. त्याचे एक वेगळे विज्ञान बनते. अंतरिक्षाचा अभ्यास एकेकाळी तत्त्वज्ञानाचा प्रांत होता. आता तो खगोल विज्ञानाचा विषय आहे. न्यूटनच्या महान ग्रंथाचं नाव 'द मॅथेमॅटिकल प्रिन्सिपल्स ऑफ नॅचरल फिलॉसॉफी' असे होते. मानवी मनाचा अभ्यास एकेकाळी तत्त्वज्ञानाच्या अंतर्गत केला जात असे, तो आता मानसशास्त्राच्या अंतर्गत केला जातो. त्यामुळेच, तत्त्वज्ञानातील संदिग्धता ही फसवी असते. ज्या प्रश्नांची निःसंदिग्ध उत्तरे मिळतात ते वेगळे विज्ञानविषय होतात. ज्या प्रश्नांची सद्यस्वरूपात निश्चित उत्तरे मिळत नाहीत त्या गाळीव प्रश्नांतून तत्त्वज्ञानाचा अभ्यासविषय तयार होतो.

संदर्भ: रसेल बर्ट्रांड: प्रॉब्लेम्स ऑफ फिलॉसॉफी, प्रकरण १५ 'Value of Philosophy' मूळ प्रकाशन वर्ष १९१२

विचार करणं

मला विचार करायला आवडतं
पण ज्या कल्पना आधीच सिद्ध आहेत
त्यांच्याशी विनाकारण खेळ करायला
किंवा त्यांची मोडतोड करायला नाही आवडत
असं करून आपण काही खूप मोठं करतोय असं
मुळीच नाही.

विचार करणं म्हणजे काय?

अज्ञाताला जाणिवेच्या प्रदेशात वर येऊ देणं
विवेकाच्या दगडावर विधानं तासून घेणं
जीवनाशी डोळा भिडवणं

आणि शक्य आहे ते सर्व जाणून घेणं म्हणजे
विचार.....

आपल्या अनुभवाला तपासणं आणि निष्कर्षाप्रत
येणं म्हणजे विचार.....

विचार करणं म्हणजे चलाखी नाही, बौद्धिक
कसरत नाही

पळवाटा काढणंही नाही.

समग्र जाणिवेच्या पातळीवर माणसानं संपूर्णपणे
असणं म्हणजे विचार.....

– डी.एच.लॉरेन्स

करून बघू!

१) एखाद्या व्यक्तिबद्दल आपल्याला असे
वाटत असते की ती अतिशय चांगली व्यक्ती
आहे. कुठल्या कारणाने अथवा त्या
व्यक्तीच्या कोणत्या गुणांमुळे आपल्याला
असे वाटत असते?

२) जरा सगळे विचार करू या. तुम्ही कशाचा
विचार करता आहात?

तुम्ही ज्याविषयी विचार करता आहात
त्याविषयी तुम्ही विचार करू शकता का?

आपल्याला कुतुहल वाटते आहे का बघू.
कशाविषयी कुतुहल वाटते आहे तुम्हाला?

आपल्याला जे कुतुहल वाटते आहे त्याबद्दल
तुम्हाला कुतुहल वाटू शकते का?

३) जे खरेच 'आहे' अशा कशाचा तरी विचार
करू.

ते खरे नाही असे होऊ शकते का?

जे मुळीच खरे नाही अशा कशाचा तरी
विचार करू

ते खरे आहे असे होऊ शकते का?

४) विचारूया

–कसे

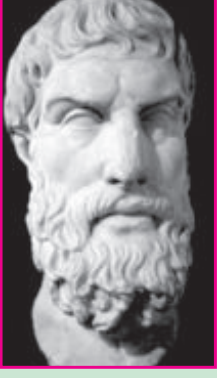
–का

–कधी

–कोण

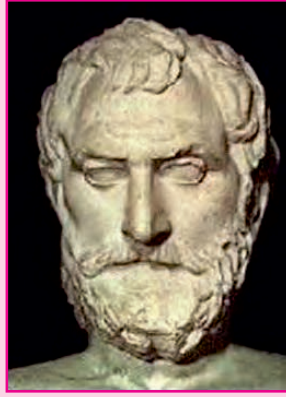
–जर

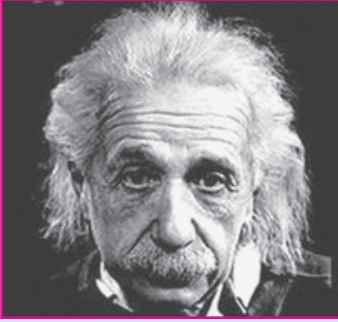
सुख आणि स्वातंत्र्य यांचा आरंभ एका तत्त्वाच्या स्पष्ट आकलनामधून होतो. काही गोष्टींवर आपले नियंत्रण असते आणि काहींवर नसते.

– एपिक्टेटस

जीवनातील सर्वात कठीण गोष्ट म्हणजे स्वतःला जाणणे.

– थेलिस

ज्या व्यक्तीने कधीच चूक केलेली नाही, त्या व्यक्तीने काहीच नवीन करून बघण्याचा प्रयत्न केलेला नाही.

– अल्बर्ट आइनस्टाईन

आपल्या अज्ञानाची व्याप्ती कळणे म्हणजे खरे ज्ञान.

– कन्फ्यूशियस